The artillery bastion of the Vilnius defensive wall

The 2007 investigation confirmed the conclusion of the 1965–1968 investigations concerning the period of the bastion's construction. An excavation was conducted in the N and S parts of the bastion's horseshoe square. The N part of the square was investigated first. 3 areas (a total area of about 250 m^2) (Fig. 1) were excavated here. During the investigation a depth of 6.5 m (H_{abs} 122.79 m) was reached; sterile soil (H_{abs} 121.80 m) was reached only with the assistance of boreholes. It was established during the investigation that the square's surface consists of fill layers from 2 periods. The upper part, 1–2 m thick, is fill from the second half of 20th century. The lower part, 2–2.5 m thick, is fill from the bastion's period: the late 16th – early 17th century. Sparse 16th–17th-century finds, mainly pottery, were discovered here: sherds of pots, 'pot-shaped' stove tiles *(Topfkachel)*, and channel and flat roof tiles, bricks, and brick fragments were discovered only in the sandy fill layers between the horseshoe and the tunnel. Animal and individual human bones, which latter probably found their way there from earth, which was dug up from a cemetery and used for fill at the bastion, were found in these fill layers. The disturbance of the fill layers was recorded near the tunnel.

The S part of the horseshoe was investigated in the second stage. 3 areas (a total area of 75 m^2) were excavated during it. Digging from the 1960s – 1980s was recorded down to the top of the horseshoe's wall in areas 4 and 6 in the S part. It was determined in area 4 that the earth, which had been dug up in the second half of 20th century and reaches the top of the horseshoe, was probably used for fill without any archaeological investigation since many 16th–17th-century finds (household pottery (Fig. 2), stove tiles (Fig. 3), etc. (Fig. 4)) were discovered in it. Area 5 contained undisturbed late 16th – early 17th-century fill layers which were over 2.5 m thick and date from the period of the bastion's construction. The upper part of this horizon was sandy fill layers, which are jumbled in places and contain isolated finds; the lower part was created from mixed brown clay, which contained no finds.

During these 2 stages, 6 areas (a total area of about 325 m^2) were excavated.

Gintautas Zabiela

Klaipėdos pilies R griovys

Archeologinius Klaipėdos pilies tyrinėjimus 1968 m. pradėjo A. Tautavičius (žr. *AETL 1968 ir 1969 metais,* V., 1970, p. 36–39), o nuo 1975 iki 2002 m. juos sistemingai beveik kasmet tęsė V. Žulkus. Jis ne kartą apibendrino pilies archeologinių tyrinėjimų duomenis (žr. V. Žulkus, Klaipėdos pilis. Statybos istorija ir tyrimai, *Lietuvos pilių archeologija*, Klaipėda, 2001, p. 45–80; *Viduramžių Klaipėda. Miestas ir pilis. Archeologija ir istorija*, V., 2002, p. 20–44). Iki šiol daugiausia dėmesio buvo skirta viduramžių laikotarpio pilies istorijai bei pilies vidinės dalies archeologijai. Bastioninės pilies istorija bei jos gynybinių įtvirtinimų liekanos tyrinėtos mažiau. Išsamiau apibūdintos tik šios pilies poternos (V. Šliogeris, Poternos ir kazematai Klaipėdos pilies princo Frydricho bastione, *Lietuvos pilių archeologija,* Klaipėda, 2001, p. 81–102). Klaipėdos pilis į bastioninę buvo rekonstruota XVII a. pradžioje iš bastėjinės pilies, gyvavusios nuo 1516–1519 m. Iki pat 1770 m., kai Prūsijos karalius Frydrichas II uždarė Klaipėdos pilį, ji ne kartą re-

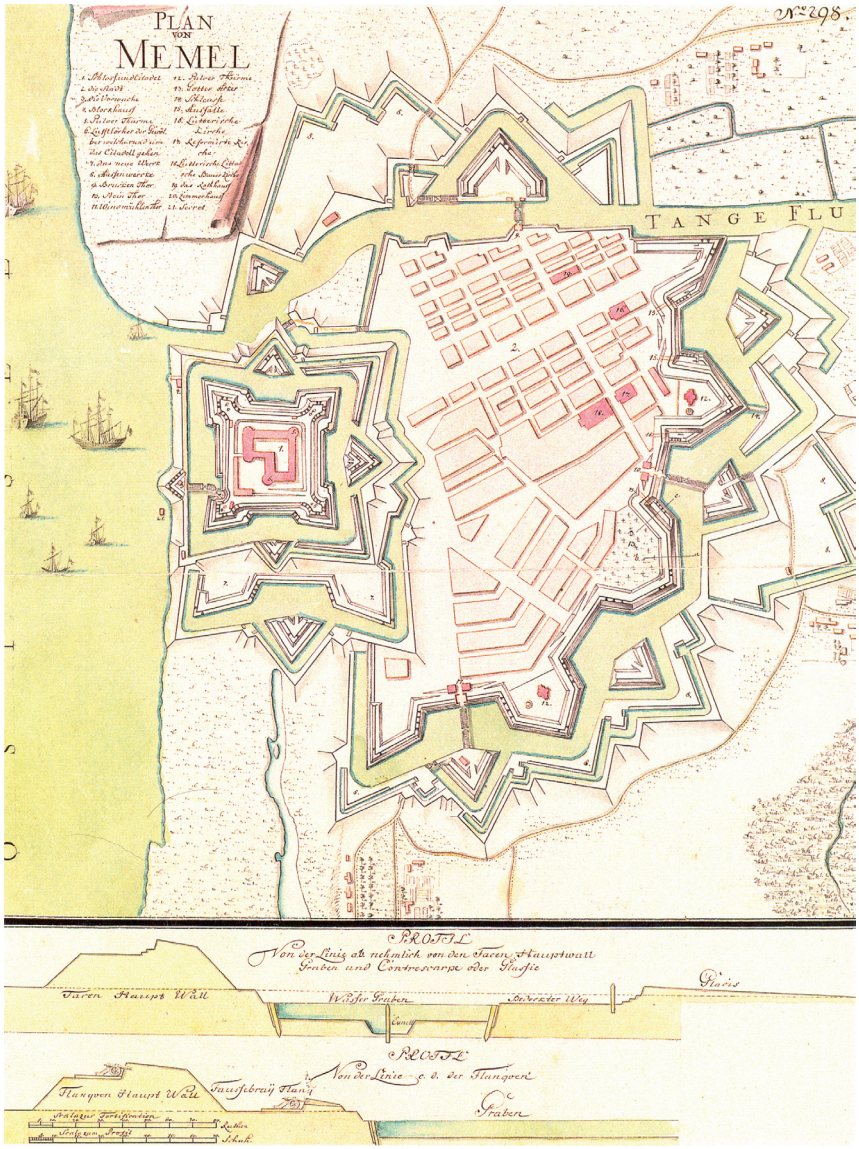

1 pav. Apie 1740 m. J. M. Fiurstenhofo darytas Klaipėdos pilies planas (Königsberg in historischen Ansichten und Plänen, Leipzig, 2002, p. 129 120 (765)).

Fig. 1. A plan of Klaipėda Castle made by J. M. Fürstenhof c. 1740.

2 pav. 2007 m. tyrinėtų vietų planas. R. Buitkaus brėž.

Fig. 2. Plan of the 2007 excavation sites.

konstruota ir tobulinta (1 pav.). Deja, šios rekonstrukcijos iki šiol nėra pakankamai susistemintos.

Po 1770 m. prasidėjo pilies likvidavimo etapas. Pradžioje jis apėmė daugiausiai iki tol buvusias neužstatytas teritorijas pilies prieigose bei išorinius bastioninės pilies gynybinius įrenginius: ravelinus, jų gynybinius griovius bei už jų buvusius smulkesnius įtvirtinimus, apie kuriuos likę labai mažai žinių. Kartu buvo keičiama pilies vidinėje dalyje stovėjusių pastatų paskirtis, o patys pastatai pamažu griauti. Tuo tarpu bastioninės pilies centrinė dalis iki pat I Pasaulinio karo pabaigos išliko nepakitusi. Klaipėdos bastioninė pilis intensyviai griauta 1920–1922 m., kai Klaipėdos kraštą valdę prancūzai organizavo klaipėdiečių viešuosius darbus, kurių metu buvo nukasinėjami pilies bastionai ir verčiami į pilies griovius. Išliko dvi šiuos darbus iliustruojančios fotonuotraukos (žr. *Prancūzai Klaipėdoje 1920–1923 m.*, Klaipėda, 2007, p. 121–122). Tuo metu buvo sunaikinta visa bastioninės pilies

P pusė. Vėliau pilies naikinimas sustojo ir buvo atnaujintas jau po II Pasaulinio karo. Tuo metu dar buvo išlikęs R griovys, matėsi R ravelino kontūrai. Visa tai buvo užversta maždaug 6 dešimtmetyje, o papildomai R griovys iš P pusės sutrumpintas dar XX a. 8 dešimtmetyje. Šioje teritorijoje pastatyti Vakarų laivų remonto gamyklos pastatai, kurių dauguma nugriauti XXI a. pradžioje.

Užpilto R griovio aplinkoje niveliuotoje teritorijoje nesant išorinių R pilies įtvirtinimų žymių, jų ribų ieškota pagal išlikusias šių įtvirtinimų liekanas. Ankstesnių Klaipėdos pilies archeologinių tyrimų metu buvo surinkta šiek tiek duomenų apie bastioninės pilies bastionų papėdės sutvirtinimus. Aiškiausi ir tyrinėjamai teritorijai artimiausi aptikti 1975 ir 1979 m. 1975 m. ŠR bastiono R papėdėje aptikta akmenų ir medžio konstrukcija: 3 eilių iki 70 cm skersmens akmenų krovinys, už jo į išorę po 2–3 kas 20–40 cm sugrupuoti 20–25 cm skersmens poliai. Palei polių vidinę pusę pastatyta lenta. Poliai aptikti 2 m nuo pilies griovio krašto (vandens pakraščio). Jų viršūs virš jūros lygio iškilę iki 20 cm. 1979 m. aptikta analogiška bastiono krašto sutvirtinimo konstrukcija, tad prieš pradedant tyrimus buvo aišku, ko reikia ieškoti.

2007 m. rudenį – 2008 m. žiemą atkuriamo Klaipėdos pilies R griovio aplinkoje BRIAI ištyrė bendrą 171 m² plotą (7 plotus ir šurfą) (2 pav.). Tyrimų metu aptikti XVII–XVIII a. datuojami mediniai pilies bastionų (plotas 7, šurfas 1), kurtinos (plotai 2, 3) ir ravelino (plotas 5) pakraščio sutvirtinimai. Sutvirtinimų pagrindą sudarė mediniai statmenai vienas greta kito arba vienas netoli kito sukalti 20–30 cm skersmens poliai. Tolesnis konstruktyvas greta polių įvairiose pilies elementų vietose skyrėsi. Bastiono pakraštys už polių

3 pav. Mediniai griovio šlaito ties kurtina sutvirtinimai plote 3 iš R pusės. G. Zabielos nuotr.

Fig. 3. The wooden ditch slope reinforcement viewed from the E in area 3 beside the curtain.

linijos buvo sutvirtintas sukrautų 40–60 cm skersmens akmenų sienele. Ravelino poliai buvo apkrauti 20–50 cm skersmens akmenimis iš jų padarant savotišką ravelino kranto linijos šarvą. Kurtinos įtvirtinimai buvo sudėtingiausi. Čia griovio šlaitas buvo padengtas iki 1,5 m ilgio plokščiomis lentomis, dėtomis viena greta kitos ir nusileidžiančiomis iki 1,15 m žemiau jūros lygio (3 pav.).

4 pav. Geležinė kardo rankena. G. Zabielos nuotr.

Fig. 4. Iron sword hilt.

Jos kurtinos krašte ties vandeniu rėmėsi į polius, kurie vietomis turėjo trikampio formos iškirtimus, skirtus kažkokiai antžeminei gynybinei konstrukcijai įtvirtinti. Už polių linijos buvusio pylimo apačia buvo tvirtinta kuolais. Visų šių medinių konstrukcijų tikslesnis įrengimo laikas nei XVII–XVIII a. nenustatytas, nes dendrochronologiniai tyrimai dar neatlikti.

Tiriant griovio šlaitą (plotai 2, 3 ir 7) nustatyta, kad iki pat XX a. pilies griovys buvo gana švarus, tačiau nevalytas, tad jame yra susikaupę stori (iki 1,5 m) dumblingo juodžemio sluoksniai su įvairia organine medžiaga (daugiausia augalų ar medienos liekanomis), bet beveik be žmogaus pagamintų radinių. R pilies griovys buvo užverstas XX a. antroje pusėje storu atvežtiniu smėlingu gruntu su pramoninėmis ir statybinėmis šiukšlėmis. Iš projektuojamos atkurti šio griovio vietos viršaus nukasus viršutinį iki 2 m storio užpilto grunto sluoksnį, vertingų archeologinių radinių nerasta.

Tyrinėjimų metu surinkti negausūs ir vėlyvi (XVII–XX a., vyrauja XIX–XX a.) radiniai perduoti MLIM. Tarp jų yra keli pypkių kotelių fragmentai, stiklinių butelių, žiestos keramikos ir porcelianinių indų šukės, geležinių vinių ir molinių čerpių fragmentai. Gal kiek įdomesnė, tačiau vėlyva (XX a. pirma pusė) yra geležinio kardo rankena su ašmenų dalimi ir skersinuku (4 pav.).

Klaipėdos pilies R griovio kraštų sutvirtinimų tyrimus numatoma tęsti 2008 m.

The E ditch of Klaipėda castle

In autumn 2007 – winter 2008 a total area of 171 m^2 (Fig. 2) was excavated by the BRIAI in the vicinity of the E ditch, which is being restored, of the Klaipėda bastion fortress that was built in the 17th century (Fig. 1) and was contantly being destroyed from 1770 until 1970s. The reinforcement of the edges of the 17th–18th-century wooden fortress's bastions (area 7, test pit 1), curtain (areas 2, 3), and ravelin (area 5) were discovered during the excavation. These reinforcements consisted of 20–30 cm diameter poles hammered side by side into the ground, loads of stone (at the bastion and ravelin), and boards placed in the underwater part of the ditch slope at the curtain (Fig. 3). Until the 20th century the castle's ditch was kept fairly clean so that only a few 17th–20th-century ceramic sherds, glass shards, iron nails, and clay roof tile sherds as well as a sword hilt from the first half of 20th century were found (Fig. 4).

Algirdas Žalnierius

Kauno pilies kiemo PR kampas

2007 m. lapkričio mėnesį tvarkant Kauno pilį, nuo A. Jakšto gatvės, aplenkiant iš Š pusės šiuo metu esantį pilies R gynybinį griovį, į PR bokštą buvo nutiestos vandentiekio ir kanalizacijos trasos. Piliavietėje, būsimos trasos vietoje, nuo 2005 m iškastos perkasos 32 iki Neries nuplautos piliavietės teritorijos ribos, nesuardytų kultūrinių sluoksnių vietoje buvo iškasta 3,3 pločio ir 20 m ilgio perkasa 33 ištiriant 66 m^2 plotą. Neries nuplautoje piliavietės ir miesto teritorijoje mechanizuotu būdu buvo iškasti iki 2 m pločio viršutinėje dalyje ir iki 2,5 m gylio kanalizacijos ir vandentiekio trasos grioviai, kurių bendras ilgis yra 210 m. Čia buvo atliekami archeologiniai žvalgymai, nustatant supiltų žemės sluoksnių pobūdį. Archeologiniai tyrinėjimai buvo atliekami tik prie A. Jakšto gatvės, kur išliko nesuardyti